

4. Kotsiubynska M. Literatura yak mystetstvo slova / M.Kotsiubynska // Vstup do literaturoznavstva: Khrestomatiia / Uporiadn. N.I.Bernadska. — K. : Lybid, 1995. — P. 145 – 147.
5. Doroshenko Yu. Monumentalizm tvorchosti Ulasa Samchuka / Yu.Doroshenko // Visnyk Luhanskoho derzhavnogo ped. universytetu im. T. Shevchenka : Filolohichni nauky. — 2001. — № 4 (36). — P. 44 – 50.
6. Samchuk U. Temnota: Roman u 2-okh chastynakh /U.Samchuk. — Niu-York : Ukrainaska vilna akademiia nauk u SShA, 1957. — 494 p.
7. Toynbi A.Dzh. Postizhenie istorii : Sbornik / A.Dzh.Toynbi. — M. : Progress, 1991. — 736 p.
8. Lihachev D. O filologii : Sbornik / D.O.Lihachev / Vst. statya L.N.Dmitrieva. — M. : Vyssh. shkola, 1989. — 206 p.

УДК 821.161.2-32.09

ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОЗИ МИХАЙЛА АНДРІЄНКА-НЕЧИТАЙЛА

Ткаченко Т.І., к. філол. н., доц., докторант

*Інститут філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
бул. Тараса Шевченка, 14, м. Київ, Україна*

tatiana001@ukr.net

У статті з'ясовуються особливості малої прози Михайла Андрієнка-Нечитайла (1894–1982), зокрема, розкриваються смислові доміанти, засоби характеротворення, студіюються світоглядні орієнтири письменника, визначається онтологічний вимір творів митця. Особливу увагу звернено на ідіостиль автора.

Ключові слова: існування, життя, автобіографізм, ілюзія, контраст, рефлексія.

ОНТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ПРОЗЫ МИХАИЛА АНДРИЕНКО-НЕЧИТАЙЛО

Ткаченко Т.И.

*Институт филологии Киевского национального университета им. Тараса Шевченко,
бул. Тараса Шевченко, 14, г. Киев, Украина*

В статье исследуются особенности малой прозы Михаила Андриенко-Нечитайло (1894-1982), в частности, раскрываются смысловые доминанты, средства характерообразования, мировоззренческие ориентиры писателя, определяется онтологическое измерение произведений. Особое внимание обращено на индивидуальный стиль автора.

Ключевые слова: существование, жизнь, автобиографизм, иллюзия, контраст, рефлексия.

THE ONTOLOGICAL DIMENSION OF THE PROSE OF MYHAILO ANDRIYENKO-NECHYTAJLO

Tkachenko T.I.

*The Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
14 Taras Shevchenko Blvd, Kyiv, Ukraine*

The paper deals with the peculiarities of the prose of Myhajlo Andriyenko-Nechytajlo (1894–1982). It clarifies the sensible dominants, means of character's creation and author's world outlook.

Myhajlo Andriyenko-Nechytajlo is famous Ukrainian artist. In 1960th he presents the samples of small prose in Diaspora magazine «Suchasnist». The writer underlines ambivalent essence of man, internal fighting of good and evil. This antinomy of concepts «to be» and «to seem» determines the semantic bar of his literary work.

Myhajlo Andriyenko-Nechytajlo believes in fatum. In the story «Coincidences» teller helps three women by turns. These meetings-coincidences induce narrator to the philosophical reflections in relation to the unclearness of life. The author presents conception of «biographic map». Life is ambivalent, certain and situation at the same time. Insight helps an artist to create and a man to take the right decision.

Playing accompanies a person during his or her life. However masks hide and devour soul, destroy its owner. Narrator presents monsieur Domingez in the «Obscure Matter». He is a thief. But people see him an attractive and valiant hero. Opening of the real person is the leit-motif of the text.

The antinomy «external – internal» reveals in «Marquis's Hat». Old fade hat strikes a discordant note with status of wealthy respected men. In fact, this thing is the witness of his life. This hat expresses the illusion of the priority of the material over the spiritual.

Phantasmagoria «The Salon Of Madam T.» exposes disparity of appearance and essence. The open finale gives readers the role of co-authors. Appreciators expand the horizon of perception of themselves and the world, develop and improve creative ability.

Mysticism impregnates with text «In The Darkness Of Time». The narrator investigates the cause of hostility between the two clans. The title of the story takes on a symbolic significance. The writer shows time's projection. He proves the cyclical nature of events, indicates the role of genetic and ethnic ties in the formation of a man and nations.

The similar idea sounds in the story «Charmed Cemetery». The author actualizes national history. Narrator underlines the linkage of the Scythians and the Cossacks. Determination «charmed» is polysemantic. It covers long-forgotten graves, legendary mysteries and focuses on the ignorance of Ukrainian history. Therefore, the nation constantly repeats the mistakes of the past and cannot win true independence.

The story «Mouse» raises the issue of the interdependence of all creatures. The narrator emphasizes the importance of senses and encourages don't be afraid to change ourselves and the world.

Thus, the writer presents many-tier and many-sided texts. He uses gradation from a domestic story to the historical projection, attaches the aesthetic foreshortening in artistic digressions. Things are the markers of the personal fate or express of mentality of ethnos and nations. Narrator is author's alter ego and observation, witness and participant of collisions. He studies semantics of concepts such as trust, friendship, fear, deception, treason, revenge, love, identity. Мухайло Андриєнко-Нечытайло's prose presents the peculiarities of his unique style and makes recipient to think about his or her purport of life. So the paper proves the uniqueness and significance of the artist's heritage in the development of Ukrainian literature.

Key words: existence, life, autobiography, illusion, contrast, reflection.

Український митець Михайло Андрієнко-Нечитайло здобув популярність і визнання передусім завдяки своїм неперевершеним живописним творам та сценічному доробку – декораціям для театральних вистав. Проте д 1960-х роках він спробував сили в літературній царині, презентувавши зразки малої прози в журналі «Сучасність». Художні тексти Михайла Федоровича здобули позитивні оцінки читачів і критиків. Але в українському літературознавстві вони здебільшого залишаються поза увагою дослідників. Тому варто виокремити домінанти прозописьма відомого майстра, щоб актуалізувати його спадщину в контексті національної літератури й культури другої половини ХХ століття.

У прозових текстах Михайла Андрієнка-Нечитайла охоплено спектр питань, пов'язаних із особистісними й загальнолюдськими колізіями. Письменник вдається до зміщення часу і простору, аби показати детермінанти певного явища чи події. Він залучає кілька вимірів художньої дійсності, вирізняє історичний, суспільний, етично-моральний та ментальний аспекти, але уникає будь-яких висновків, спонукаючи реципієнта до самостійного дослідження порушеної проблеми.

Розкриваючи характери й долі, прозаїк підкреслює амбівалентну сутність людини, її постійну внутрішню боротьбу добра і зла, що має всесвітній масштаб, нахил до трансформації, зумовленої соціальною роллю. Тому антиномія понять «бути» і «здаватися» визначає змістовий стрижень літературного доробку митця.

Досліджуючи людські долі, письменник намагається розкрити таємниці світобудови, окреслити вплив вищої сили на буття індивіда. Він вірить у фатум, визначеність появи певних осіб, речей, явищ у житті. Ця переконаність яскраво представлена в замальовці «Збіги», що складається з трьох історій, пов'язаних спільним хронотопом. Оповідач почергово протягом десяти днів зустрічає та допомагає пізнього вечора біля шпиталю для хворих дітей трьом жінкам (вагітна мадемуазель, англійська туристка і поранена мадам).

У кожної пані свої проблеми, про які невідомо ані герою, ані автору, ані читачу. Тому обсяг і цінність допомоги залишається невідомою. Проте випадкові, на перший погляд, збіги спонукають наратора до філософських рефлексій щодо незбагненності життя.

Звідси, М. Андрієнко-Нечитайло презентує концепцію «біографічної карти», відповідно до якої відбуваються перетини шляхів різних людей, хоча найменше відхилення в будь-якому відрізку спричинить зміну наступних подій (Августин Блаженний, Жан Ростан). Буття – амбівалентне, оскільки є водночас визначеним та ситуативним. Але для людини воно завжди невідоме, адже в дійсності неможливий умовний спосіб чи майбутній час: «Нам бракує всеохопного розуму. Те, що здається очевидним, може виявитися хибним. Майбутнє нам не відоме. Схопити всю безмежну складність причин внутрішнього порядку, які підготували можливість такого збігу, ми неспроможні, а тому й не можемо робити будь-яких висновків про природу збігу. Це дійсне для всіх життєвих явищ взагалі, чи вони стосуються однієї особи, чи цілих народів [...] що чекає нас по закінченні життя, ми не знаємо нічого, крім різних суперечних припущень. Але й про саме життя, яке проходить перед нашими очима, ми знаємо, і то дуже приблизно, лише його зовнішній бік [...] Закони, яким підлягає світ, заховані від нас» [3, с. 48-49].

Отже, міркуючи про значення збігу, оповідач наголошує на антиномії зовнішнього і внутрішнього складників, де тільки перший має ілюзорну відкритість через сумнівну об'єктивність у рецепції подій та їх суб'єктивну інтерпретацію, а другий закритий до початку самопізнання власне особистістю, залишається таємницею навіть для найближчого оточення.

Незважаючи на суцільний рух навпомацки, особа здатна опанувати себе, щоб обрати зручну обумовленість подій завдяки інсайту. Саме раптове осяння, що виступає неодмінним складником і поштовхом творчості, постає порятунком індивіда, який, інтуїтивно осягаючи світ, визначає потрібне рішення.

Загалом в усіх творах М. Андрієнка-Нечитайла збігу надається першість у розкритті таємниць буття. Водночас письменник підкреслює, що сутність індивіда не можна осягнути вповні, бо існує чимало трансформацій, які свідомо чи несвідомо зазнає людина під впливом різних обставин, здобуваючи нові іпостасі.

Гра в образи супроводжує особу протягом життя, однак часто маска заважає побачити єство, виступає лакмусом чи полонить свого власника.

Наприклад, у творі «Нез'ясована справа» наратор представляє читачеві яскравого відвідувача однієї з паризьких кав'ярень. Мсьє Домінгез виявляє неабиякі астрологічні та ораторські здібності, завжди перебуваючи в центрі уваги оточення: «Ніхто не дозволяв собі поставити йому питання чи зробити зауваження. Він виконував роль настройщика душ, і цю роль визнавали йому беззастережно всі» [5, с. 6]. Аби увиразнити непересічну постать емігранта-іспанця та посилити правдоподібність зображення оповідач виокремлює з гамірного товариства осіб, у котрих легко впізнати щоденних стрічних-знайомих: закохана пара, яка вірить у всілякі пророцтва; запальна сварлива Ніта, яка прагне бути почутою – тож постає універсальним експертом, оцінює дії усіх можливих установ, явища світового гатунку; афроамериканець, котрий намагається переконати в аристократичному походженні; юнак, який живе нездійсненими мандрівками.

Спостережливість наратора не тільки відкриває таємниці творчої лабораторії, але й стає засобом викриття Домінгеза. Чоловік виявляється грабіжником, який краде коштовності зі склепів давніх заможних родів.

Доцільно зазначити, що своєрідне розслідування становить структуру твору, оскільки саме розкриття справжнього обличчя головної постаті для автора і відвідувачів є лейтмотивом художнього тексту. Водночас детективний складник виявляється в натяках,

розкиданих в оповіді. Наратор поступово збирає докупи помічені деталі та власні спогади. Спочатку він зауважує трьох іспанців, які не беруть участі в розмовах, однак супроводжують Домінгеза, потім він дізнається про справу чоловіка – скласти родовід, а згодом долучає газетну замітку про пограбування труни у склепі. Вказівки поєднано з асоціаціями, що студіюються у вставному тексті. Для оповідача спонукою до такої мисленнєвої роботи стає цитрина. Проводячи паралелі між образами двох жінок, продавщиць овочів, одна з яких у ХІХ столітті стала дружиною посла, оповідач порушує питання реінкарнації душі, котре можна використати й у трактуванні вічного образу шахрая.

Звідси, кав'ярня виступає уособленням соціуму, який підкорюється брехні та омані, не вважаючи за потрібне відчутти/зрозуміти істину, а настрої таємничості, що поглинає від початку, перетворюється на розчарування, зокрема і в самому собі.

Помилковість домінування зовнішнього над внутрішнім висвітлена в нарисі «Капелюх маркіза». Оповідаючи незначний епізод зі свого життя, наратор, на перший погляд, надає речі функцію головного героя. Адже капелюху присвячено більшу частину художнього тексту. Реципієнта знайомлять з історією предмета одягу, правилами етикету щодо його використання різними статями, у відмінних умовах тощо. Та насправді центральним персонажем виступає поважний мешканець невеличкого містечка. Старий виляючий капелюх дисонує зі статусом заможного маркіза, що викликає обурення гостя й нерозуміння подібних зауважень місцевих, які вдячні чоловікові за поступ малої батьківщини.

Антиномія у рецепції людини залишається незбагненою для оповідача. Він зіставляє не себе з маркізом, а капелюхи, які для його кола, та й для більшості загалом, виступають маркером індивіда: «Я проходжу велику віддаль залюдненою вулицею, не зустрічаючи жодного перехожого з капелюхом на голові. [...] Капелюх захищає мене від дощу і холоду, але, звичайно, всім ясно, що власного автомобіля у мене немає» [1, с. 8]. Натомість для маркіза його капелюх стає свідком життєвих перипетій та випробувань свого власника. Публічно демонструючи зневагу до «пристойності», чоловік акцентує інші пріоритети. Адже констатація зникнення головного убору як обов'язкового атрибута у визначенні людини виявляє штучність і хибність переконань наратора. Крім того, капелюх стає узагальненим виразником ілюзорної вищості матеріального над духовним, абсурдності пріоритету оцінювання речей (зовнішнього), а не людських якостей (внутрішнього).

Проблему невідповідності оболонки і сутності Михайло Андрієнко-Нечитайло продовжує студіювати в оповіданні «Сальон мадам Т.». За жанром твір можна визначити фантазмагорією, просякнутою сюрреалістичними видами.

Оповідач почасти виступає alter ego автора. Він – художник, який зголошується реставрувати дивну картину в чудернацькій будівлі для незвичної жінки, котра знайшла його через неіснуючого друга. Опинившись у замовниці, чоловік одразу помічає умовну межу в помешканні, де клітка з птахами, завдовжки зі стіну, порівнюється з райським садом, а твори мистецтва, з викривленими, потворними й жорстокими образами, уособлюють пекельне потойбіччя. Однак протиставлення можна трактувати антиномією природи і цивілізації, де перша символізує життя, а друга – існування.

Описуючи «музейне устаткування» салону, митець знайомить читача з історією сюрреалізму, аби наблизити реципієнта до сприйняття зображених подій на стику свідомого й підсвідомого, адже герой звіряється в ефемерності історії.

Візуальний ефект від деталізації картин і скульптур посилює чуттєва гама наратора, що виявляється в означеннях будинку та його мешканців, як-от: мертвий дім, не люди –

рухливі тіні, мовчанка й тиша, настрої похмурої безвиході. Таємничості додає солідний пан, неговірка служниця і кіт.

У зміні стану оповідача письменник розкриває сугестивний аспект не тільки оточення людини, але й мистецтва. Коли художник-реставратор наближається до закінчення роботи, він вгадує в невиразній купі на полотні пошматоване жіноче тіло, а згодом помічає різке перетворення своєї замовниці: втомлена байдужа пригноблена жінка стає життєрадісною красунею (алюзія на «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда чи «Портрет» М. Гоголя). Наратор повідомляє, що «картина пішла» [6, с. 18]. Тож господиня здобула перемогу над невідомим ворогом.

Фінал твору залишається відкритим, оскільки митець не розгадав таїну салону та Лідії Т. У такий спосіб автор залучає читача до роздумів, розширення горизонтів, розвитку і вдосконалення творчого хисту. Адже ретельно виписану картину можна трактувати по-різному. Якщо вдатися до біблійних алюзій, то двоє чоловіків та мертва жінка символізують мешканців Раю (Єва, Адам, Змій), які, порушивши Закон, покарані пеклом. У суспільному контексті порушено проблему байдужості й нівеляції життя особної людини. На морально-етичному рівні йдеться про споконвічну внутрішню та зовнішню боротьбу добра і зла. Онтологічний вимір визначає «чорно-зелене небо» й «бурхливе море» глибиною амбівалентного буття. Нарешті розкривається гносеологічний аспект, який полягає в образах двійників, тобто масок (соціальних, гендерних та ін.), спонукаючи реципієнта до самопізнання.

Містичністю просякнута художній текст «У п'яті часу», в якому наратор намагається з'ясувати причини загадкових убивств мешканок міста М. Однак газетне повідомлення стає підґрунтям для розгортання аналітичних міркувань в історичній проекції. Натомість згадка про знайомство і будинок загиблої жінки залишається принагідним спогадом, який виконує допоміжну функцію в розбудові цілісної картини столітніх конфліктів, зокрема релігійних. Прагнучи пояснити, насамперед собі, смерті поважних пань, оповідач підкреслює споконвічну ворожість двох кланів, незрозумілу сучасникам, але культивовану поколіннями.

Наявні на ментальному рівні відмінності виявляються в матеріальному аспекті, коли речі викривають натуру. Так, будинок пані містить невеличкі вікна й непомітні двері – «для людей, які хотіли відгородитися від усього світу» [7, с. 11]. Обмаль світла в будівлі, масивні колони, готичні елементи характеризують суворість, виховану ввічливість, беземоційність і страх помсти представників роду.

Натомість нащадкам підкорених рабів притаманна, з одного боку, обережність у поводженні з чужинцями, яка хибно видається зневагою, та, з другого боку, яскрава сонячність і відкритість помешкань. Спочатку оповідач зауважує безлад у хаті фермера, однак незабаром перекоонується, що все наявне призначене для праці. Крім того, їм властиве паритетне ставлення до природи, повага до худоби на противагу нищівному впливові цивілізації окупантів. Недаремно сільська місцевість виступає осередком представників півдня, а вулиці містечка з громіздкими забудовами – півночі.

Перехід від матеріальної до духовної царини простежується в показі мовної самотності мешканців околиць і передмістя. Змалку навчаючись чужої мови, вони зберігають рідну, неофіційну, обов'язково послуговуються нею в повсякденні, вирізняють близьких і сторонніх, передають дітям й онукам, аби захистити власну ідентичність від асиміляції, бо «країна має свою пам'ять, відмінну від писаної історії, у якій говориться тільки про події великої ваги; а усні перекази передаються з покоління в покоління навіть тоді, коли подія вже втратила будь-яке значення» [7, с. 10]. Тому, якщо в ракурсі становлення Франції загарбання ще однієї місцини є незначним явищем, то для поселення з віковичною вільною долею окупація виступає трагедією роду.

Занурюючись в історію, наратор відкриває свої здогади читачеві, який має разом із ним знайти істину. Висвітлюючи історію християнства, він акцентує декілька важливих етапів становлення цієї релігії в Європі. Йдеться про походження чаші Грааля, боротьбу з т.зв. ерессю, жорстокі християнські походи, тобто вирішення політичних питань іменем Бога. Доцільно зазначити, що автор наголошує на подібності певних свят, обрядових дій різних країн (Святий Іван у Франції та Івана Купала в Україні). Оповідач ретельно студіює матеріали та виявляє основу неприязні мешканців містечка – протистояння альбігойців і католиків, що закінчилося насильницьким підкоренням півдня північчю. Тож можна трактувати удушення жінок помстою ворогуючих та непримирених нащадків.

Отже, назва твору набуває символічного значення, оскільки письменник вибудовує часову проекцію, збільшуючи та звужуючи простір відповідно до історичних вкраплень. Він доводить циклічність подій, роль пам'яті поколінь та етногенетичного зв'язку в поступі громади, нації, народу, коли спадкоємця альбігойців інженера Дюмзе висвячує на священника магістр Турель із Монпельє. Вперше конкретизуючи місце зображених перипетій, наратор визначає серце альбігойців, натякає на сумнівність забуття кривих образ у родині, громаді, народі: «Коріння з глибини час від часу пускає ростки, а вулкан, що його вважають погаслим, раптом вивергає дим і полум'я» [7, с. 20].

Про слушність міркування свідчить оповідання «Зачароване кладовище», у якому актуалізується національна історія. Українське минуле наратор визначає штрихами, що встановлюють зв'язок прадавніх скіфів із козаками. Він звертає увагу на неприпустимість нівеляції віднайдених здобутків. Тому згадки про кам'яних баб та їх зіставлення з бовванами острова Пасхи є прямими вказівками на безперечне існування Трипільської культури як прашурки сучасної. Крім того, вибір степу як місця подій у творі виявляє архетип українців, окреслює риси ментальності (свобода, чуттєвість, індивідуалізм тощо). Тобто письменник-емігрант підкреслює територіальну, матеріальну, духовну і душевну спадкоємність своєї Батьківщини.

Утіленням подібних висновків постає кладовище, випадково знайдене біля плавнів Дніпра, що «було ніби поза часом» [2, с. 11]. Відчуженість, пригніченість, самотність кладовища полонять оповідача, котрий прагне дізнатися бодай час його появи (Січове козацтво) на основі досвіду мандрівки, знань з історії та мистецтва.

Настирливість логічних роздумів і пошуків перериває поява єдиної живої істоти – різнобарвного ящура. Потвора виступає охоронцем померлих та свідком їхньої загибелі. Недаремно наратор помічає кам'яну спину, що викриває правік істоти й змушує відчутти міць пам'яті. Саме тоді з'являються видива з повісті М. Гоголя «Страшна помста», у якій йдеться про перевтілення, прокляття, мерців. У творі М. Андрієнка-Нечитайла кладовище ототожнюється з пустою, де трава закриває землю. Тож випадковий відвідувач знаходиться поміж будяками-кістяками, наче між небом і землею, посеїбиччям та потойбиччям, як власне «позачасове» кладовище, із межею – зруйнованою огорожею/брамою. Доцільно зауважити, що ремінісценції допомагають відобразити стан оповідача, забезпечити напружене містичне звучання викладу, але насамперед – підкреслити вічність боротьби двох сил в особистісному і загальнонаціональному аспектах.

Звіряючись у неможливості порівняти знані склепи світу з таємничим кладовищем, наратор визнає марність порожніх балачок про схований природою, а може, й людьми осередок шани невідомим вільним захисникам вітчизни, який не варто турбувати чутками й шукачами пригод. Означення «зачароване» стає полісемантичним. Воно підкреслює давність поховань, забуте місце розташування, розмаїті марева, незвичність охоронця (паралель із Цербером). Натомість в історичному вимірі слід визнати «зачарованість» буття українства, котре споконвіку виборює незалежність своєї держави, та ніяк не здужає розірвати коло, тобто досягти мети, спільної для багатьох поколінь і вперше окресленої саме козацтвом.

Досліджуючи індивіда, явище, подію, письменник залучає різні виміри хронотопу. Але в оповіданні «Миші» простір художнього тексту обмежено кімнатою оповідача. Однак нараторів декілька, що засвідчують рефлексії «Я», відображення перипетій крізь призму сприйняття представника тваринного світу й послання мишачого вожака. Міркування трьох персонажів утворюють історію Старого, який виступає центральним героєм твору.

Цікаво, що в дебютному літературному тексті презентовано домінанти авторського ідіостилію, охоплено визначений тематико-проблематичний спектр та використано певні художні зображально-виражальні засоби та прийоми.

Так, прозаїк досліджує образи мишей у мистецтві (передусім картини Босха, лубки, балади, скульптура Аполлона), символіку в міфології (зв'язок із потойбіччям, багатозначність – кара, невловимість миті життя), роль в історії (перебудови міст, війни, пожежі). Загальні дані поєднано з конкретним студіюванням та зіставленням людини і тварини. Мишва має свої форми привітання: поцілунки та обійми замінюють доторки мордочок, носів. Їй властива ієрархія, організація, дисципліна осібної групи й недоторканість території чужинців, а також індивідуалізм, коли борешся за шматок їжі, страх і ворожість до інших істот.

Однак Михайло Андрієнко-Нечитайло переосмислює шаблони сприйняття, представляє історію незвичної дружби миші та людини. Він простежує шлях Старого (прізвисько тварини) від його народження до таємничого зникнення, виокремлюючи подібні й відмінні закони двох, на перший погляд різних, світів. Оповідач зауважує схожість на фізіологічному рівні: будова руки – п'ять довгих пальців, смакування людською їжею через спільне місце проживання/діяльності. А правила, що корегують поведінку, насправді спільні для соціуму і мишви. Зокрема, йдеться про боротьбу за виживання, де слабким чи хворим нічого не лишається; про невміння поважати та приймати іншу думку; про знищення масою «білої ворони», яка наважилася порушити споконвічні табу. Наводячи послання (апокрифічний лист) вожака мишей до господаря квартири, письменник зазначає про відсутність понять довіри і дружби у мишей. (До речі, їм протиставляються щурі, які дбають про хворих родичів.) Але водночас він ставить риторичне питання щодо наявності цих явищ у сучасному суспільстві, котре ґрунтується здебільшого на торговельних стосунках із пріоритетом користі.

Водночас героя твору (Старого) вирізняють очі, які випромінюють флюїди, й – чутливе серце, що долає страх і виповнюється вдячністю, довірою та любов'ю. Дружба зароджується у трьох містичних збігах порятунку життя. Повага до сутності й відповідальність за іншого виступають домінантами міжвидової комунікації, що змінює обох: «Старий для мене перестав бути просто мишею, а робився істотою якогось порядку, що була під моїм захистом [...] Його довір'я до мене було абсолютне [...] З миші, що всього сторонилася, боялася, він перетворився на звірятко іншого роду. Право на існування було визнане йому. Він це усвідомив [...] У ньому почало знаходити вияв щось таке, що, сказав би я, відповідає нашому почуттю власної гідності» [4, с. 26]. Проте взаємний вибір друга зумовлює ненависть мишви, з одного боку, і нерозуміння та відразу оточення оповідача, з другого боку. Тож обом доводиться долати внутрішні переконання і зовнішні стереотипи. Автор наголошує, що спілкування та поступ у стосунках відбуваються не на інстинктивному або прагматичному, а на чуттєвому рівні, що виказує душевне єднання істот із різних світів. Певно тому він акцентує увагу на дитячій рецепції, у якій первинно зберігаються прадавні анімістичні вірування, втілені в персоніфікації довілля та сенситивній інтерпретації буття.

Фінал твору відкритий. Наратор припускає, що Старий повернувся до мишви, тобто звільнив друга від ролі захисника, зробивши вибір майбутнього за нього, а після відрядження «співмешканців» не було. Звідси, подоланий страх і гідність зумовлюють

відкрите протистояння за правду зі своїм родом. Адже миша знає, що ризикує життям, однак особистість не деградуватиме до філістера.

Презентуючи незвичну історію надзвичайної дружби, письменник порушує філософські, морально-етичні й соціальні проблеми. Та передусім він підкреслює взаємозв'язок усіх істот, природи і людини, наголошує на духовній вищості, вмінні розуміти невербальну мову, спілкуватися очима, чути внутрішній голос і не боятися змінювати себе й інших. Лише за таких умов можливе самовдосконалення та відродження світової гармонії.

Отже, проаналізувавши прозу Михайла Андрієнка-Нечитайла, можна висувати, що письменник представляє кількарівневі художні тексти, у яких використовує градацію від побутової оповіді до масштабної історичної проєкції (релігійні, політичні, національні, соціальні питання), долучає естетичний ракурс у мистецьких екскурсах, виказуючи художника. Містичність перипетій досягається числовою символікою (три), алюзіями на химерні твори (Гоголь, Босх) та емоційною насиченістю текстів за допомогою яскравих візуальних образів. Навіть характеристика персонажів часто ґрунтується не на портреті, а на описі речей, будинків, території тощо. Вони постають маркерами особистої долі чи виразниками ментальності етносу, нації, народу.

Оповідач виступає обсерватором, свідком і учасником колізій. Наратор, який, імовірно, постає alter ego автора, міркує вголос, прагне збагнути появу людей, тварин у своєму житті або роль у події. Визнаючи беззаперечність фатуму, він підкреслює важливість щохвилинного вибору, здатного змінити подальший шлях. Виклад від першої особи забезпечує максимальну наближеність наратора до читача, що надає реципієнту роль співавтора, чому сприяють відкриті фінали. Подібна незавершеність спонукає рефлексувати над порушеними проблемами, котрі знайомі кожному, адже прозаїк студіює семантику таких понять, як довіра, дружба, страх, обман, зрада, помста, любов, ідентичність, що складають саме життя, котре унеможлиблює ілюзорне існування, складене зі статусу, матеріальних речей тощо.

Михайло Андрієнко-Нечитайло реалізував творчий дар не тільки в живописі, але й у царині художньої словесності. Його художні тексти виявляють індивідуальний авторський стиль та заслуговують на введення в літературознавчий контекст історії українського письменства другої половини ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко-Нечитайло М. Капелюх маркіза / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 2 (194). — Мюнхен, 1977. — С. 5–8.
2. Андрієнко-Нечитайло М. Зачароване кладовище / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 5 (101). — Мюнхен, 1969. — С. 7–13.
3. Андрієнко-Нечитайло М. Збіги / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 4 (172). — Мюнхен, 1975. — С. 37–49.
4. Андрієнко-Нечитайло М. Миші / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 11 (47). — Мюнхен, 1964. — С. 8–26.
5. Андрієнко-Нечитайло М. Нез'ясована справа / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 10 (154). — Мюнхен, 1973. — С. 5–17.
6. Андрієнко-Нечитайло М. Сальон мадам Т. / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 10 (70). — Мюнхен, 1966. — С. 11–19.
7. Андрієнко-Нечитайло М. У п'ятьмі часу / Михайло Андрієнко-Нечитайло // Сучасність. — Ч. 1 (109). — Мюнхен, 1970. — С. 8–21.

REFERENCES

1. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Kapelyux markiza / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 2 (194). — Myunhen, 1977. — P. 5–8.
2. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Zacharovane kladovy`shhe / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 5 (101). — Myuhxen, 1969. — P. 7–13.
3. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Zbigy` / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 4 (172). — Myuhxen, 1975. — P. 37–49.
4. Andriyenko-Nechy`tajlo M. My`shi / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 11 (47). — Myuhxen, 1964. — P. 8–26.
5. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Nez'yasovana sprava / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch.10 (154). — Myuhxen, 1973. — P. 5–17.
6. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Sal`on madam T. / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 10 (70). — Myuhxen, 1966. — P. 11–19.
7. Andriyenko-Nechy`tajlo M. U pit`mi chasu / My`xajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 1 (109). — Myuhxen, 1970. — P. 8–21.

УДК 161.2.09+929 Малик

ТЕМА ШКОЛИ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ГАЛИНИ МАЛИК

Фоміна О.В., аспірант

*Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка,
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Україна*

leska_8787@mail.ru

У статті окреслено тему школи у творчості сучасної дитячої письменниці Галини Малик. Охарактеризовано загальні теми школи в українській літературі. Проаналізовано такі твори Галини Малик, як: “Абра&Кадабра”, збірка невеличких анекдотичних творів “Сміятись заборонено!”, вірші дитячої поетеси.

Ключові слова: школа, Галина Малик, сучасна дитяча письменниця, жанр, вірш, повість-сюр.

ТЕМА ШКОЛЫ В ТВОРЧЕСТВЕ СОВРЕМЕННОЙ ДЕТСКОЙ ПИСАТЕЛЬНИЦЫ ГАЛИНЫ МАЛИК

Фомина О.В.

*Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко,
пл. Гоголя, 1, г. Старобельск, Украина*

В статье подчеркнута тема школы в творчестве современной детской писательницы Галины Малик. Охарактеризованы общие темы школы в украинской литературе. Проанализированы такие произведения Галины Малик, как: «Абра&Кадабра», сборник небольших анекдотических произведений «Смеяться запрещено!», стихотворения детской поэтессы.

Ключевые слова: школа, Галина Малик, современная детская писательница, жанр, стих, повесть-сюр.

THE THEME OF THE SCHOOL IN THE WORK OF THE CONTEMPORARY CHILDREN'S WRITER GALINA MALIK

Fomina O.V.

*Luhansk Taras Shevchenko National University,
Gogol square, 1, Starobilsk, Ukraine*

The article highlighted the theme of the school in the work of the modern children's writer Galina Malik. It describes the general topic of the school in Ukrainian literature and analyzes such works of Galina Malik as: “Abra&Kadabra”, a collection of short anecdotal pieces “Forbidden to Laugh”, children's poem of the poetess. Considering the active operation of the school theme in literature of the 2nd half of the 20th century – 1st half of the 21st century, which is dissolved in an array of different genres of works for children and about